

سنجش توسعه یافتگی شهرستان های استان لرستان بر اساس شاخص های آموزشی و فرهنگی

با استفاده از مدل تاپسیس (Topsis)

دکتر مه‌ری اذانی

استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد

منوچهر شاه کرمی*

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری

چکیده

با شناخت میزان برخورداری هر یک از شهرستان های موجود در محدوده یک استان می توان میزان آشفته‌گی توزیع امکانات و خدمات عرضه شده به مناطق مختلف را مشاهده نموده و با داشتن اطلاعات جامع و دقیق از سطح برخورداری یا محرومیت شهرستان ها، برنامه ریزی و تخصیص منابع متناسب با نیازهای هر ناحیه را انجام داد در این پژوهش با استفاده از ۲۰ شاخص در دو بخش فرهنگی و آموزشی و با رویکرد «توصیفی-تحلیلی» و روش تاپسیس به سنجش توسعه یافتگی شهرستان های استان لرستان پرداخته شده و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده ها نشان می دهد شهرستان الیگودرز به عنوان برخوردارترین و شهرستان دلفان به عنوان محرومترین شناخته شدند و در رتبه بندی انجام شده هیچکدام از شهرستان ها توسعه یافته نیستند.

واژه کلیدیها: توسعه، شاخص های آموزشی و فرهنگی، استان لرستان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

امروزه مقوله توسعه دغدغه بسیاری از کشورهاست، به عبارتی، توسعه چیزی جز رضایت بهتر از وضعیت زندگی مردم نیست. بسیاری از نظریه پردازان، بر کاهش نابرابری ها موجود و رفع دوگانگی به عنوان یکی از اهداف اساسی توسعه تاکید دارند. نبود توازن در جریان توسعه بین مناطق گوناگون موجب ایجاد شکاف و تسریع نابرابری منطقه ای می شود که خود مانعی در مسیر توسعه است (ضرابی و تبریزی، ۱۳۹۰).

از ابتدای دهه ۱۹۸۰ بعد فرهنگی توسعه یکی از محورهای عمده برنامه ریزی در بسیاری از کشورها قلمداد گردید. از این رو به جنبه های فرهنگی توسعه و اندیشه های نوین در این قلمرو دقت بسیاری مبذول شد. این تحولات به طور گسترده راهبرد سازمان ملل متحد برای توسعه قرار گرفت. عناصر اصلی و خط مشی های مهم این راهبرد، به گونه ای آشکار توصیه هایی را در ارتباط با جنبه های انسانی و فرهنگی توسعه دربر می گیرد. (نصیری زاده و توتونچی، ۱۳۸۳). توسعه آموزشی به لحاظ داشتن سرمایه انسانی، آموزشی است که بتواند انسان را در فرایند زندگی اجتماعی از ظرفیت تولیدی بالاتری بهره مند سازد و بدون تردید در روند توسعه اقتصادی- اجتماعی، نیروی انسانی و سرمایه گذاری در آن نقش بسیار کلیدی و محوری داشته، و شرط لازم توسعه به شمار می رود (سبحانی، ۱۳۷۱).

یکی از ارکان توسعه، جامعیت و یکپارچه بودن آن در رفع عدم تعادل های اقتصادی و اجتماعی درون مناطق است بدین لحاظ توزیع عادلانه امکانات و ثمرات توسعه در میان اکثریت جمعیت از خصیصه های مهم اقتصاد پویا و سالم است (بیات، ۱۳۸۸). تغییرات اجتماعی^۱ اقتصادی دهه های اخیر عدم تعادل منطقه ای و تمرکز بیش از حد امکانات در برخی نقاط و محرومیت دیگر نقاط را در پی داشته است. در نتیجه برخی مناطق درمقایسه با سایر مناطق یک کشور عملکرد بهتری داشته و رشد و توسعه مطلوب تری برخوردار بوده اند. برنامه ریزی ناحیه ای (منطقه ای) سعی در ایجاد تعادل هایی درون ناحیه ای دارد؛ بنابراین در فرآیند برنامه ریزی ناحیه ای باید کل ناحیه را به طور جامع در نظر گرفت (حسین زاده دلیر، ۱۳۸۳).

با توجه به اینکه هدف اصلی توسعه حذف نابرابری هاست، بهترین مفهوم توسعه، رشد همراه با عدالت اجتماعی می باشد. بنابراین هدف کلی برنامه ریزی منطقه ای و یا توسعه اقتصادی توزیع رفاه و ثروت در بین افراد جامعه است. عدم توازن در بین مناطق در جریان توسعه، موجب ایجاد شکاف و تشدید نابرابری منطقه ای می شود که خود مانعی در مسیر توسعه است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱).

به منظور حل مسائل ناشی از عدم تعادل های منطقه ای، گام نخست شناخت و سطح بندی مناطق از نظر میزان برخوردارگی در زمینه های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و غیره است (رضوانی و صحنه، ۱۳۸۴). مطالعه نابرابری های درون استانی، یکی از اقدامات ضروری و پایه ای برای برنامه ریزی و اصلاحات در جهت تامین رشد اقتصادی همراه با عدالت اجتماعی و اصلاح آرایش فضایی اقتصاد ملی و منطقه ای می باشد. این امر می تواند تخصیص منابع را با هدف رفع نابرابری های منطقه ای تحت تاثیر قرار دهد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱). برای

برنامه ریزی های مناسب ملی و منطقه ای و تخصیص بهینه منابع، شناخت نسبی میزان برخورداری شهرستان ها از شاخص های توسعه نیاز است تا از این طریق، بتوان ضمن تحلیل جایگاه شهرستان ها، با بکارگیری و استفاده از نیروها و توانمندی های موجود در مناطق، به سطح توسعه معتدل و همه جانبه دست یافت که رفاه و توسعه یافتگی مناطق و سعادت همه افراد را پدید آورد (بختیاری و همکاران، ۱۳۹۱). بنابراین سطح بندی مناطق (شهرستان های) مختلف یک استان ملاک توجه است، زیرا با شناخت میزان برخورداری هر یک از شهرستان های موجود در محدوده یک استان می توان میزان آشفستگی توزیع امکانات و خدمات عرضه شده به مناطق مختلف را مشاهده نمود و با داشتن اطلاعات جامع و دقیق از سطح برخورداری یا محرومیت شهرستان ها، برنامه ریزی و تخصیص منابع مناسب با نیازهای هر ناحیه را تشخیص داد (تقوایی و صبوری، ۱۳۹۱). هدف کلی از انجام این پژوهش تعیین سطوح توسعه یافتگی شهرستان های استان لرستان از شاخص های آموزشی و فرهنگی می باشد و اهداف فرعی آن عبارت اند از:

۱. شناسایی برخوردارترین و محروم ترین شهرستان های استان در بخش آموزش.
  ۲. شناسایی برخوردارترین و محروم ترین شهرستان های استان در بخش فرهنگ.
  ۳. تعیین میزان شکاف توسعه در بین شهرستان ها.
- همچنین با توجه به اهداف تحقیق سوالات و فرضیات زیر مطرح شده اند؛

سوالات تحقیق

۱. به لحاظ توسعه یافتگی، چه مقدار تفاوت و شکاف بین شهرستان های استان وجود دارد؟
۲. شهرستان های توسعه یافته و محروم استان، کدام است؟

فرضیات تحقیق

۱. شهرستان خرم آباد بیشترین امکانات آموزشی و فرهنگی را در خود جای داده است.
۲. به لحاظ توسعه نامناسب شکاف عمیقی بین شهرستان های استان وجود دارد.
۳. اکثر شهرستان های استان از امکانات آموزشی و فرهنگی محرومند.

مبانی نظری

در بیان تعاریف گوناگون توسعه، به جنبه های مختلف موضوع توجه شده است. مایکل تودارو در تعریف توسعه می گوید: توسعه فقط پدیده ای اقتصادی نیست، توسعه جریانی چندبعدی است که مستلزم تجدید سازمان و جهت گیری مجموعه نظام اقتصادی و اجتماعی کشور است، که علاوه بر بهبود وضع درآمدها و تولید، آشکارا متضمن تغییرات بنیادی در ساخت های نهادی، اجتماعی، اداری و نیز طرز تلقی در آداب و رسوم و اعتقادهای جامعه و مردم است (تودارو، ۱۳۷۰). بسیاری از متفکران مشهور دنیای اقتصاد مانند آدام اسمیت، بایر، کلارک، هیرشمن، لوییس، میردال، روستو توسعه را به یک معنا دانسته و آن تحول بنیادی از جامعه کهن به جامعه نوین است (تقوایی و احمدی، ۱۳۸۲).

در تعریف دیگری از توسعه، مؤسسه مارگا تعریفی را از توسعه کامل می‌داند که پنج بعد به شرح ذیل را شامل شود:

۱. بعد اقتصادی که به ایجاد ثروت و بهبود شرایط زندگی مادی و توزیع عادلانه امکانات مربوط می‌شود.
۲. بعد اجتماعی که بر مبنای امکانات بهزیستی (بهداشت، آموزش، مسکن و اشتغال) اندازه‌گیری می‌شود.
۳. بعد سیاسی که ارزش‌هایی مانند حقوق بشر، آزادی‌های سیاسی، حقوق تابعیت و برخی اشکال دموکراسی را شامل می‌شود.
۴. بعد فرهنگی که بر مبنای به رسمیت شناختن این واقعیت است که فرهنگ‌ها به افراد، هویت و ارزش شخصی اعطا می‌کنند.
۵. بعد موسوم به "الگوی زندگی کامل" که به نظام‌های محتوایی، نهادها و باورهایی مربوط می‌شود که با هدف نهایی زندگی و تاریخ در ارتباط است (گولت، ۱۳۷۴).

پیشینه و تاریخچه موضوع

برای نخستین بار در کشور مطالعه‌ای تحت عنوان "طرح مقدماتی شناسایی مناطق محروم کشور" توسط سازمان برنامه و بودجه در شهریورماه سال ۱۳۶۲ صورت گرفت که در سال‌های بعد به صورت جامع‌تری دنبال گردید. در اوایل دهه ۱۳۷۰ دو پایان‌نامه کارشناسی ارشد پیرامون تعیین درجه توسعه یافتگی در دانشگاه‌های شهید بهشتی و علامه طباطبایی توسط اسلامی و کمالی دهکردی صورت پذیرفت و پس از این دو پایان‌نامه، مطالعات گسترده‌ای در این رابطه در دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در زمینه تعیین درجه توسعه یافتگی استان‌ها نظیر وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، جهاد سازندگی، کشاورزی و... در اواسط و اواخر دهه ۱۳۷۰ و اوایل دهه ۱۳۸۰ انجام گردید. همچنین، بسیاری از پایان‌نامه‌ها در زمینه تعیین درجه توسعه یافتگی شهرستان‌ها در اواسط و اواخر دهه ۱۳۷۰ تدوین و نگارش شد (اسلامی، ۱۳۹۱).

ابراهیم زاده (۱۳۷۴) مقاله‌ای با عنوان «استراتژی‌های توسعه فرهنگی در نواحی روستایی بخش پشت آب سیستان» انجام داد. نتایج این تحقیق نشان داد زمینه‌های متعدد فرهنگی و باورهای موجود در فرهنگ مردم این ناحیه، اگر درست هدایت شود می‌تواند به نحو بارزی الگویی برای توسعه آن روستاها گردد. زیاری (۱۳۷۹) پژوهشی با عنوان «سنجش درجه توسعه یافتگی فرهنگی استان‌های ایران» انجام داد که نتایج پژوهش حاکی از آن است که استان تهران در میان استانهای کشور، به دلیل شدت توسعه یافتگی فرهنگی، نسبت به سایر استانها ناهمگن می‌باشد. نصیری زاده و توتونچی (۱۳۸۳) مقاله‌ای با عنوان «بررسی وضعیت فرهنگی شهرستان‌های استان یزد» انجام دادند. بر اساس نتایج تحقیق شهرستان‌های بافق و اردکان در رتبه اول، شهرستان‌های ابرکوه و تفت و مهریز در رده دوم، شهرستان‌های یزد و میبد در رتبه سوم و شهرستان‌های صدوق و خاتون در رتبه چهارم قرار دارند. نظم‌فر و پادروند (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان «بررسی و تحلیل درجه توسعه یافتگی شهرستانهای استان لرستان با استفاده از مدل تاپسیس» به این نتیجه رسیدند که

شهرستانهای خرم آباد و بروجرد بالاترین و شهرستانهای پلدختر و دلفان کمترین میزان پایداری را از لحاظ شاخص های توسعه را دارا می باشند .

معرفی قلمرو پژوهش

استان لرستان با مساحتی حدود ۲۸۳۰۶ کیلومتر مربع در ناحیه جنوب غربی ایران بین ۴۶ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۱ دقیقه طول شرقی و ۳۲ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۳ دقیقه عرض شمالی از نیمروز گرینویچ واقع شده است این استان از شمال به استانهای مرکزی و همدان ، از شرق به اصفهان ، از جنوب به استان خوزستان و از غرب به استانهای کرمانشاه و ایلام منتهی شده است. استان لرستان متشکل از ۱۰ شهرستان می باشد، شهرستانهای استان عبارتند از: الیگودرز، بروجرد، خرم آباد، دورود، کوهدشت، ازنا، پلدختر، سلسله و دوره چگنی، خرم آباد مرکز اداری و سیاسی استان است،

روش تحقیق

با توجه به مؤلفه های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر این پژوهش «توصیفی ° تحلیلی» است. جامعه آماری شامل تمامی شهرستان های استان لرستان می باشد. شاخص های مورد بررسی ۲۰ شاخص در دو بخش فرهنگی و آموزشی می باشد. اطلاعات مورد نیاز از سالنامه آماری لرستان (۱۳۹۲) جمع آوری گردیده، آنگاه با بهره گیری از تکنیک Topsis شهرستان های این استان به لحاظ توسعه یافتگی آموزشی و فرهنگی به صورت مجزا و همچنین به صورت کلی رتبه بندی شده اند. در این رتبه بندی شهرستان ها بر اساس ضریب توسعه یافتگی Topsis به سه دسته تقسیم شده اند الف) شهرستان های دارای ضریب ۰ تا ۳.۳۳ به عنوان توسعه نیافته، ب) شهرستان های دارای ضریب ۳.۳۴ تا ۶.۶۶ به عنوان در حال توسعه و ج) شهرستان های دارای ضریب ۶.۶۷ تا ۱ به عنوان توسعه یافته می باشند. شاخص های مورد استفاده در این تحقیق عبارت اند از:

۱- شاخص های بخش آموزشی : درصد باسوادان در جمعیت ۶ ساله و بیشتر، نسبت کادر آموزشی به دانش آموزان سه مقطع ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان؛ نسبت تعداد آموزشگاه به دانش آموزان سه مقطع ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان؛ نسبت تعداد کلاس به دانش آموزان سه مقطع ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان.

۲- شاخص های بخش فرهنگی : نسبت تعداد سینما، گنجایش سینما، چاپخانه، کتابخانه عمومی، کتاب های موجود در کتابخانه های عمومی، اعضای کتابخانه های عمومی، مسجد، تکیه و حسینیه، سالن نمایش، تعداد نمایشگاه کتاب هر کدام جداگانه به جمعیت.

رتبه بندی Topsis بر اساس شاخص های آموزشی

برای رتبه بندی شهرستان های استان لرستان بر اساس شاخص های آموزشی از ۱۰ شاخص استفاده شد که همه آن ها دارای ضریب مساوی و تاثیر مثبت هستند. بر اساس رتبه بندی صورت گرفته سلسله تنها شهرستان توسعه یافته است و شهرستان های دوره چگنی، پلدختر، کوهدشت و خرم آباد در حال توسعه و همچنین شهرستان های الیگودرز، ازنا، بروجرد و دورود توسعه نیافته هستند.

جدول شماره (۱) رتبه بندی شهرستان های استان لرستان بر اساس برخورداری از شاخص های آموزشی با روش **Topsis**

شاخص اولویت تاپسیس	نام شهرستان	رتبه	سطح توسعه یافتگی
۰.۷۷۲۵۳	سلسله	۱	توسعه یافته
۰.۶۶۶۱۳	دوره چگنی	۲	در حال توسعه
۰.۶۵۸۵۱۷	پلدختر	۳	
۰.۴۶۷۱۲۶	کوهدشت	۴	
۰.۴۱۱۸۰۹	خرم آباد	۵	
۰.۳۹۲۵۲۶	دلفان	۶	
۰.۳۲۸۰۸۱	الیگودرز	۷	توسعه نیافته
۰.۲۲۷۰۶۶	ازنا	۸	
۰.۱۷۵۷۰۸	بروجرد	۹	
۰.۱۴۷۸۶	دورود	۱۰	

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۶

رتبه بندی **Topsis** بر اساس شاخص های فرهنگی

برای رتبه بندی شهرستان های استان لرستان بر اساس شاخص های فرهنگی از ۱۰ شاخص استفاده شد که همه آن ها دارای ضریب مساوی و تاثیر مثبت هستند. بر اساس رتبه بندی صورت گرفته هیچکدام از شهرستان ها در بخش فرهنگی توسعه یافته نیستند. و در این نتایج شهرستان های الیگودرز، ازنا، بروجرد، پلدختر، دورود و سلسله در حال توسعه و شهرستان های خرم آباد، کوهدشت، دلفان و دوره چگنی توسعه نیافته هستند.

جدول شماره (۲): رتبه بندی شهرستان های استان لرستان بر اساس برخورداری از شاخص های فرهنگی با روش **Topsis**

شاخص اولویت تاپسیس	نام شهرستان	رتبه	سطح توسعه یافتگی
۰.۶۲۴۴۹۶	الیگودرز	۱	در حال توسعه
۰.۴۸۶۲۴۸	ازنا	۲	
۰.۴۳۷۳۴۶	بروجرد	۳	
۰.۴۲۱۸۱۶	پلدختر	۴	
۰.۴۱۰۶۹۲	دورود	۵	
۰.۳۳۴۸۹۴	سلسله	۶	توسعه نیافته
۰.۲۷۶۵۷	خرم آباد	۷	
۰.۱۸۶۶۹۹	کوهدشت	۸	
۰.۱۰۵۳۱۶	دلفان	۹	
۰.۰۱۵۱۱۴	دوره چگنی	۱۰	

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۶

رتبه بندی **Topsis** بر اساس مجموعه شاخص های آموزشی - فرهنگی

برای رتبه بندی شهرستان های استان لرستان بر اساس مجموعه شاخص های آموزشی ° فرهنگی از تمامی شاخص ها (۲۰ شاخص) استفاده شد که همه آن ها دارای ضریب مساوی و تاثیر مثبت هستند. بر اساس رتبه بندی صورت گرفته هیچکدام از شهرستان ها توسعه نیافته نیستند. که در این نتایج شهرستان های الیگودرز، ازنا، پلدختر، سلسله، بروجرد و دورود و در حال توسعه و شهرستان های خرم آباد، دوره چگنی، کوهدشت و دلفان توسعه نیافته هستند.

جدول شماره (۳): رتبه بندی شهرستان ها بر اساس برخورداری از مجموعه شاخص های آموزشی- فرهنگی با روش **Topsis**

شاخص اولویت تاپسیس	نام شهرستان	رتبه	سطح توسعه یافتگی
۰.۵۷۴۶۳۹	الیگودرز	۱	در حال توسعه
۰.۴۵۷۴۶۳	ازنا	۲	
۰.۴۵۱۷۹۸	پلدختر	۳	
۰.۴۰۹۳۹	سلسله	۴	
۰.۴۰۱۲۰۹	بروجرد	۵	
۰.۳۷۷۶۱۹	دورود	۶	
۰.۳۰۲۲۷۴	خرم آباد	۷	توسعه نیافته
۰.۲۶۴۳۲۶	دوره چگنی	۸	
۰.۲۵۰۱۷۸	کوهدشت	۹	
۰.۱۸۲۷۷۴	دلفان	۱۰	

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۶

آزمون فرضیات

فرضیه شماره (۱) شهرستان خرم آباد بیشترین امکانات آموزشی و فرهنگی را در خود جای داده است :
با توجه به نتایج به دست آمده و استناد به جداول ۱، ۲ و ۳ شهرستان خرم آباد وضعیت خوبی از نظر برخورداری از شاخص های فرهنگی و آموزشی ندارد و جزء شهرستان های در حال توسعه و توسعه نیافته محسوب می شود که این موضوع باعث رد شدن این فرضیه می شود.

فرضیه شماره (۲) به لحاظ توسعه شکاف عمیقی بین شهرستان های استان وجود دارد :
با استناد به جداول ۱، ۲ و ۳ مشخص می شود که شهرستان های استان لرستان از لحاظ توسعه فرهنگی و آموزشی دارای شکاف عمیقی است و فاصله بین برخورداری و محرومترین شهرستان ها زیاد است که این امر باعث تایید فرضیه می شود.

فرضیه شماره ۳) اکثر شهرستان های استان از امکانات آموزشی و فرهنگی محرومند :

در بررسی های انجام شده (جداول ۱، ۲ و ۳) مشخص شد فقط شهرستان سلسله در بخش شاخص های آموزشی از مرز توسعه یافتگی گذشته است و سایر شهرستان ها دارای محرومیت هستند که در نتیجه این فرضیه تایید می شود.

جمع بندی و نتیجه گیری

بخش آموزشی : الف) شهرستان های دوره چگنی با شاخص اولویت ۰.۶۶۶۱۳، پلدختر با شاخص اولویت ۰.۶۵۸۵۱۷، کوهدشت با شاخص اولویت ۰.۴۶۷۱۲۶، خرم آباد با شاخص اولویت ۰.۴۱۱۸۰۹ و دلفان با شاخص اولویت ۰.۳۹۲۵۲۶. شهرستان های در حال توسعه این استان در بخش آموزشی هستند. ب) شهرستان های الیگودرز با شاخص اولویت ۰.۳۲۸۰۸۱، ازنا با شاخص اولویت ۰.۲۲۷۰۶۶، بروجرد با شاخص اولویت ۰.۱۷۵۷۰۸ و دورود با شاخص اولویت ۰.۱۴۷۸۶. توسعه نیافته هستند.

بخش فرهنگی: الف) در رتبه بندی انجام شده در بخش فرهنگی هیچکدام از شهرستان ها توسعه یافته نیستند. ب) شهرستان های الیگودرز با شاخص اولویت ۰.۶۲۴۴۹۶، ازنا با شاخص اولویت ۰.۴۸۶۲۴۸، بروجرد با شاخص اولویت ۰.۴۳۷۳۴۶، پلدختر با شاخص اولویت ۰.۴۲۱۸۱۶، دورود با شاخص اولویت ۰.۴۱۰۶۹۲ و سلسله با شاخص اولویت ۰.۳۳۴۸۹۴. به عنوان شهرستان های در حال توسعه شناخته شدند ج) شهرستان های خرم آباد با شاخص اولویت ۰.۲۷۶۵۷، کوهدشت با شاخص اولویت ۰.۱۸۶۶۹۹، دلفان با شاخص اولویت ۰.۱۰۵۳۱۶ و دوره چگنی با شاخص اولویت ۰.۰۱۵۱۱۴؛ شهرستان های توسعه نیافته هستند.

بخش آموزشی ° فرهنگی : پس از انجام این دو رتبه بندی در مرحله سوم بر اساس مجموعه ۲۰ شاخص آموزشی ° فرهنگی میزان توسعه یافتگی شهرستان های استان لرستان با استفاده از روش **Topsis** مورد سنجش قرار گرفته در این بخش شهرستان الیگودرز به عنوان برخوردارترین و شهرستان دلفان به عنوان محرومترین شناخته شدند. الف) در رتبه بندی انجام شده هیچکدام از شهرستان ها توسعه یافته نیستند، ب) در این نتایج شهرستان های الیگودرز با شاخص اولویت ۰.۵۷۴۶۳۹، ازنا با شاخص اولویت ۰.۴۵۷۴۶۳، پلدختر با شاخص اولویت ۰.۴۵۱۷۹۸، سلسله با شاخص اولویت ۰.۴۰۹۳۹، بروجرد با شاخص اولویت ۰.۴۰۱۲۰۹ و دورود با شاخص اولویت ۰.۳۷۷۶۱۹. در حال توسعه هستند. ج) شهرستان های خرم آباد با شاخص اولویت ۰.۳۰۲۲۷۴، دوره چگنی با شاخص اولویت ۰.۲۶۴۳۲۶، کوهدشت با شاخص اولویت ۰.۲۵۰۱۷۸ و دلفان ۰.۱۸۲۷۷۴ با شاخص اولویت توسعه نیافته هستند.

قبل از انجام این تحقیق، تحقیقات دیگری در مورد سنجش توسعه یافتگی شهرستان های استان لرستان انجام گرفته بود. آهنگری و سعادت مهر در سال ۱۳۸۶ به سنجش توسعه یافتگی در بخش های اقتصادی و اجتماعی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که میزان نابرابری شهرستان ها بین سال های ۱۳۷۳ و ۱۳۸۲ در بخش های آموزش، بهداشت و درمان، مسکن، خدمات رفاهی زیربنایی و صنعت افزایش یافته و در بخش کشاورزی کاهش

داشته است. نظم فر و پادروند نیز در سال ۱۳۹۱ به سنجش سطح توسعه یافتگی شهرستان های استان لرستان بر اساس شاخص های بهداشتی- درمانی، ارتباطی و زیربنایی، آموزشی، اقتصادی و جمعیتی پرداختند و نتایج آن نشان داد شهرستان های خرم آباد و بروجرد برخوردارترین شهرستان های استان می باشند در حالی که شهرستان های پلدختر و دلفان محروم ترین شهرستان ها هستند. همچنین محمدی و همکاران در سال ۱۳۹۱ به بررسی سطح توسعه یافتگی شهرستان های استان لرستان به تفکیک بخش های مسکن و خدمات رفاهی-زیر بنایی، کشاورزی و صنعت پرداختند و بر اساس نتایج آن شهرستان های دلفان، الیگودرز و پلدختر در محرومیت به سر می برند.

در واقع اختصاص بهینه امکانات ما بین شهرستان ها با توجه به جمعیت و استعدادهای آنها نه تنها از مهاجرت به سمت استان های دیگر و کلان شهرها جلوگیری خواهد کرد و موجب رعایت عدالت اجتماعی بین مردم می شود. نکته مهم و قابل توجه در سنجش توسعه یافتگی شهرستان ها این است که شهرستان خرم آباد به عنوان مرکز استان وضعیت خوبی نسبت به امکانات آموزشی و فرهنگی ندارد و نمی تواند جوابگوی نیازهای فرهنگی و آموزشی جامعه خود باشد بنابراین مسئولین محترم باید با استفاده از امکانات موجود زمینه رشد فرهنگی و آموزشی این شهرستان را فراهم نمایند البته این توسعه نیافتگی فقط مربوط به بخش آموزش و فرهنگ نمی شود و در تحقیق محمدی و همکاران (۱۳۹۱) این شهرستان در بخش کشاورزی دارای محرومیت زیادی است و تا حدودی در بخش های مسکن و خدمات رفاهی زیر بنایی و صنعت محروم می باشد شایان ذکر است که شهرستان دوره چگنی که در بخش فرهنگی در رده آخر قرار دارد شهرستان تازه به وجود آمده است که می توانست سریعتر رشد نماید. از این رو ضروری است که نسبت به تقسیم بودجه بین شهرستان های استان با نهایت دقت عدالت رعایت شود تا تعادل سطح توسعه یافتگی منطقه رعایت گردد.

پیشنهاد و راهبرد برای مشکلات

۱. بکارگیری مدیران متخصص در بحث آموزشی و فرهنگی
۲. گسترش فضا و امکانات آموزشی متناسب با تراکم جمعیتی شهرستان ها
۳. تخصیص بودجه های آموزشی و فرهنگی بر اساس جمعیت هر شهرستان بر اساس شاخص های کشوری
۴. سازماندهی سازمان های مردم نهاد و خیرین برای ساخت مدارس و فضاهای فرهنگی در نقاط محروم
۵. برآورد نیازهای آموزشی و فرهنگی نقاط مختلف بر اساس یک نظام برنامه ریزی منظم
۶. برگزاری تورهای دانش آموزان شهرستان های محروم برای گسترش فرهنگ استفاده از سینما و سالن های نمایش.
۷. استفاده از سیستم کتابخانه های سیار و اتاقک های کتابخانه ای ثابت در ادارات، پارک ها، مساجد و مدارس.
۸. برجسته کردن نقش صدا و سیمای محلی استان در تهیه برنامه های آموزشی و فرهنگی به منظور ارتقاء آموزش و فرهنگ.

۹. نصب المان های فرهنگی و تندیس ها که نشان از فرهنگ شهرستان و استان دارد.

منابع و ماخذ

- ۱- آهنگری، عبدالمجید و سعادت مهر، مسعود (۱۳۸۶). «مطالعه تطبیقی سطح توسعه یافتگی شهرستانهای استان لرستان به تفکیک بخشهای اقتصادی و اجتماعی»، مجله دانش و توسعه، دوره ۱۴، شماره ۲۱، نیمه دوم، صص ۱۶۹-۱۶۱.
- ۲- ابراهیم زاده، عیسی (۱۳۷۴). «استراتژی های توسعه فرهنگی در نواحی روستایی در نواحی روستایی پژوهشی موردی در نواحی روستایی بخش پشت آب سیستان»، جهاد، سال پانزدهم، شماره ۱۷۷-۱۷۶، مرداد و شهریور، صص ۲۸-۸.
- ۳- اسلامی، سیف اله (۱۳۹۱). «تعیین و محاسبه درجه توسعه یافتگی استان های کشور طی دو مقطع (۱۳۷۵-۱۳۸۵)»، ماهنامه بررسی مسائل و سیاست تهای اقتصادی، دوره ۱۲، شماره ۱، صص ۴۱ تا ۶۸.
- ۴- تقوایی، مسعود و احمدی، عبدالحسین (۱۳۸۲). «تعیین و تحلیل سطوح برخورداری مناطق روستایی شهرستان ها و بخش های استان کرمانشاه»، فصلنامه روستا و توسعه انتشارات جهاد.
- ۵- تقوایی، مسعود و صبوری، محمد (۱۳۹۱). «تحلیل تطبیقی سطح و میزان توسعه یافتگی اجتماعی شهرستان های استان هرمزگان»، جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۳، پیاپی ۴۶، شماره ۲، صص ۶۸-۵۳.
- ۶- تودارو، مایکل (۱۳۷۰). «توسعه اقتصادی در جهان سوم»، ترجمه غلامعلی فرجادی، تهران: سازمان برنامه و بودجه.
- ۷- حسین زاده دلیر، کریم (۱۳۸۳). «برنامه ریزی ناحیه ای»، تهران، انتشارات سمت، چاپ اول.
- ۸- رضوانی، محمدرضا و صحنه، بهمن (۱۳۸۴). «سنجش سطوح توسعه یافتگی نواحی روستایی با استفاده از روش منطق فازی»، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۸، شماره ۳، صص ۱ تا ۳۲.
- ۹- زیاری، کرامت الله (۱۳۷۹). «سنجش درجه توسعه یافتگی فرهنگی استان های ایران»، نامه علوم اجتماعی، دوره ۱۶، شماره ۱۶، صص ۹۱ تا ۱۰۴.
- ۱۰- سبحانی، حسین (۱۳۷۱). «بازدهی سرمایه گذاری های آموزشی»، مجله تحقیقات اقتصادی، دوره ۳۱، شماره ۴۵، صص ۹۶-۷۲.
- ۱۱- ضرابی، اصغر و تبریزی، نازنین (۱۳۹۰). «تعیین سطوح توسعه یافتگی شهرستان های مازندران- رویکرد تحلیل عاملی-ملایر»، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، دوره ۴، شماره ۱۲، صص ۷۷-۶۳.
- ۱۲- گولت، دنیس (۱۳۷۴). «توسعه: آفریننده و مخرب ارزش ها»، ترجمه غلامعلی فرجادی، برنامه و توسعه، شماره ۱۰.

- ۱۳- محمدی، جمال، عبدلی، اصغر و فتحی، محمد (۱۳۹۱). «بررسی سطح توسعه یافتگی شهرستان های استان لرستان به تفکیک بخش های مسکن و خدمات رفاهی-زیر بنایی، کشاورزی و صنعت»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال دوازدهم، شماره ۲۵، صص ۱۲۷ تا ۱۵۰.
- ۱۴- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). «سایت مرکز آمار ایران»، سالنامه آماری سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۲.
- ۱۵- نصیری زاده، حمید رضا و توتونچی، جلیل (۱۳۸۳). «بررسی وضعیت فرهنگی شهرستان های استان یزد با استفاده از روش تاکسونومی»، کاوش نامه، سال پنجم، شماره ۷ و ۸، صص ۱۷۹ تا ۱۹۷.
- ۱۶- نظم فر، حسین و پادروندی، بهزاد (۱۳۹۱). «بررسی و تحلیل درجه توسعه یافتگی شهرستانهای استان لرستان با استفاده از مدل تاپسیس»، چهارمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری، ۲۰ و ۲۱ اردیبهشت، مشهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی